

Наталія Сейко
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Божена Сєрадзка-Базюр
Академія "Ігнатіанум" у Кракові

ЯНУШ КОРЧАК В УКРАЇНСЬКИХ ТА ПОЛЬСЬКИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ КІНЦЯ ХХ–10-Х РР. ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті подано характеристику українських та польських досліджень теорії і практики педагогічної діяльності Януша Корчака. Обґрунтовано специфіку джерельної бази корчакознавства в Україні та Польщі; виокремлено кілька груп наукових праць, які комплексно висвітлюють особливості педагогічної творчості видатного педагога: дослідження фактів його життя і діяльності; вивчення літературної творчості Я. Корчака; праці, присвячені його педагогічним методам і методикам, соціально-педагогічній діяльності; дослідження науково-методичного та практично-рекомендаційного характеру тощо.

Ключові слова: Януш Корчак, джерельна база, дитиноцентризм, філософія дитинства.

Актуальність та стан розробки проблеми. Постать Януша Корчака як видатного теоретика і практика педагогічної і соціально-педагогічної діяльності звіддавна не належить лише одній окремій країні, передовсім, якщо йдеться про Польщу. Здобутками його педагогічної діяльності послуговуються педагоги й дослідники в багатьох країнах світу, особливо якщо йдеться про дітей соціально виключених, педагогічно занедбаних, суспільно обділених. Орієнтація на потреби дитини в шкільному середовищі, педагогічний дитиноцентризм, що стали нині засадничими принципами розбудови нової української школи, були закладені в теорії Я. Корчака задовго до української незалежності. Інтерес дослідників у різних країнах світу побуджують новаторський підхід ученого-педагога до організації освітньо-виховної діяльності, власна авторська позиція Я. Корчака щодо реалізації прав і свобод дитини в соціальному середовищі школи та поза нею, прагнення вченого реалізувати на практиці дитячу "самість" як право бути тим, чим дитина є насправді, та ін. Прихильники ідей великого педагога об'єднуються в товариства та асоціації, розробляють різноманітні моделі і технології освітнього процесу на засадах його педагогічної творчості, створюють наратив його діяльності з погляду сучасних фахівців у сфері освіти в США, Японії, Росії, Україні, Бразилії, у різних європейських країнах і, зрозуміло, в самій Польщі.

Як цілком аргументовано зазначає видатний український історик освіти академік О. В. Сухомлинська, "Януш Корчак створив і реалізував

оригінальну систему виховання підростаючого покоління, яка поєднувала психологічні, педагогічні та медичні аспекти. В основу своєї системи Януш Корчак поклав індивідуальний підхід до виховання особистості – визнання унікальності та своєрідності кожної дитини, гуманність та милосердя" [1, с. 5]. Напевно, слідування саме цим загальноцивілізаційним педагогічним імперативам поставило Януша Корчака в ряд учених-педагогів, зацікавленість діяльністю яких є позачасовою, а літературно-педагогічна діяльність – невичерпною для наукового аналізу та інтерпретації.

Мета статті – обґрунтувати особливості дослідження теорії і практики діяльності Януша Корчака в українських та польських наукових джерелах.

Виклад основного тексту. Загалом джерельну базу з проблеми життя і педагогічної діяльності Януша Корчака можна поділити на кілька груп, керуючись проблемно-змістовим критерієм, тобто поступово виокремлюючи ті наукові статті, дисертації й монографії, що прямо чи опосередковано стосуються конкретних фактів педагогічної діяльності вченого. При цьому нами обрано хронологічні межі, що відображають пострадянську епоху в педагогічній науці в Україні та Польщі – від перших публікацій про діяльність відомого польського педагога в незалежній Україні до збірника наукових праць із Міжнародної наукової конференції "Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві" (Київ, квітень 2017 р.) [2]. Метою такого обмеження хронологічних меж стало, по-перше, те, що дослідження теорії і практики педагогічної діяльності Я. Корчака радянського часу досить детально описані в бібліографічному покажчику, створеному в Державній національній педагогічній бібліотеці України імені Василя Сухомлинського у 2003 році [3]; по-друге, самих досліджень діяльності Януша Корчака в обох країнах настільки багато, що обрати для однієї статті більш широкі хронологічні межі виявилось б досить складним завданням.

Звичайно, найбільше дослідників окресленого хронологічного періоду в обох країнах приваблювало і приваблює незвичайне поєднання в особі Я. Корчака лікаря, письменника, педагога-гуманіста й теоретика педагогічної науки. До цієї дослідницької проблеми долучилися українські науковці пострадянської доби.

Значна частина оглянутих публікацій стосувалася опису відомих і маловідомих **фактів з біографії Я. Корчака**: Л. Давидюк та О. Задорожньої (2003) "Януш Корчак: (1878–1942)" [4], А. Костецького (2001) "Діти – перш за все і понад усе!" [5], С. Сисоевої та І. Соколової "Януш Корчак (1878–1942)" (опубліковано у відомому збірнику "Нариси з історії розвитку педагогічної думки" у 2003 році) [6], С. Петровської "Київські контексти Януша Корчака" (2003) [7] та ін.

У цьому контексті важливе значення мають уже відомі в пострадянській Україні **праці польських науковців** про життя та педагогічну діяльність Я. Корчака, передусім, професора Т. Левовицького (1995) [8], відомого польського письменника І. Неверлі (1998) [9], М. Якубовського (1996) [10], кілька публікацій, присвячених діяльності видатного педагога, авторства А. Левіна (1997, 1999) [11], Б. Матияса (1996) [12], М. Левінської (2001) [13], Й. Ольчак-Ронікера (2015) [14], низки праць М. Цесельської (1999–2003) [15–16], І. Донбровської (2012) [17] та ін.

Про діяльність Януша Корчака як **письменника** свої дослідження в пострадянський час опублікували Ю. Булаховська [18], Л. Іроденко [19], С. Ступак [20], С. Денисюк (1998) [21] та ін. До українських дослідників у цій частині досліджень діяльності Я. Корчака долучаються й **польські** – М. Гловінські (1997) "Януш Корчак – людина і письменник" [22], Б. Войновська (2001) "Януш Корчак – діалогічна особистість" [23] та ін.

Найбільший сегмент серед наукових і науково-популярних публікацій про Януша Корчака займають, зрозуміло, праці, присвячені його **педагогічним методам і методикам**, соціально-педагогічній діяльності тощо. Серед цих робіт варто назвати статтю Т. Мостової (1997) в газеті "Освіта України" "Януш Корчак: "Кажуть, що діти погані. А я знаю, що це не так" [24], О. Петриченко (2002) "День мій – вічність": Щоб виховувати й учити дітей, Януш Корчак сам перевтілювався у дитину" [25], С. Денисюк (2002) "Особливості соціалізації особистості у педагогічній спадщині Януша Корчака" [26], С. Іщук (2002) "Підходи Януша Корчака до вирішення проблеми девіантної поведінки" [27], Г. Кловак (2003) [28] та ін. Серед **польських** науковців, роботи яких стосуються цього аспекту педагогічної творчості Януша Корчака, вирізняються наукові праці Д. Беньковської (2001) "Припиніть конфлікти" [29], Я. Бінчицької "Януш Корчак і права дитини" (1997) [30], М. Гжешчак (2001) "Парадокси уяви" [31] та ін.

Серед усієї групи публікацій про теорію і практику педагогічної діяльності Януша Корчака важливе місце займають праці **науково-методичного та практично-рекомендаційного характеру**, де автори прагнули пов'язати педагогічні методи й технології педагогічної діяльності Януша Корчака зі своїми власними авторськими педагогічними надбаннями. У цій групі варто згадати роботи І. Гайди з аналізом форм і методів виховання видатного польського педагога [32], А. Вільчківської (музика Януша Корчака в системі виховання дітей, 2013) [33], М. Головка (методика педагогічного супроводу дитинства у творчості педагога) (2012) [34], М. Чепіль (про лікувальну педагогіку Януша Корчака) (2009) [35], Е. Бартковяк (2013) (методика виховання дітей у родині) [36],

А. Яновського (2013) (спостереження та їх інтерпретація в діяльності Януша Корчака) [37] та ін.

Науковців та педагогів-практиків як в Україні, так і Польщі, цікавили також **погляди Януша Корчака на діяльність школи та інших соціальних інституцій**, покликаних забезпечити виховання і навчання дітей, а також **підготовку фахівців освітньої сфери**. До цієї групи публікацій варто віднести статтю О. Чернявської (2000) "Погляди на школу з позиції Януша Корчака" [38], М. Євтуха "Проблеми виховання в педагогічній системі Януша Корчака" (2002) [39], С. Ішук (2002) "Можливості використання педагогічної спадщини Януша Корчака у процесі підготовки соціального педагога" [40], Т. Некраш та О. Глобець (2017) "Життєві смисли змісту освіти в сучасній школі" [41], М. Савченка (2017) "Актуалізація педагогічних ідей Януша Корчака у навчальному курсі "Людина і світ" у гімназії" [42], А. Дорошенко (2017) "Роздуми про філософію Корчака та роль вчителя в житті учня" [43], В. Мисько (2015) "Використання педагогічної спадщини Януша Корчака у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів" [44] та ін.

У цьому контексті варто згадати також науковий доробок **польських** дослідників, як-от: Я. Бальцерака "Януш Корчак, редактор" [45], М. Ющика (1997) "Ремінісценції творчості Януша Корчака в сучасних моделях освіти" [46], В. Стинської "Соціально-педагогічна підтримка материнства і дитинства у творчості Януша Корчака" (2015) [47] та ін.

Упродовж всього пострадянського періоду українськими науковцями було підготовлено і захищено кілька **дисертаційних досліджень**, де комплексно аналізувалася педагогічна діяльність Януша Корчака в тому чи іншому контексті, наприклад: С. Денисюк (2000) "Проблема формування особистості у педагогічній спадщині педагога-гуманіста Януша Корчака (1878–1942 рр.)" [48], Т. Забутої "Дитяче самоврядування в педагогічній спадщині Януша Корчака" [49], В. Ханенко (2000) "Проблеми гуманізації виховання в контексті розвитку польської педагогіки міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.)" [50], В. Мисько "Дитиноцентризм у педагогічній спадщині Януша Корчака" (2017) [51], В. Кушнір (2004) "Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки" [52], Ю. Яким (2012) "Виховання дітей-сиріт у польській педагогіці міжвоєнного періоду" [53].

На велику увагу серед оглянутих нами досліджень діяльності видатного польського педагога заслуговують **компаративістичні**; при цьому найчастіше Януша Корчака в його теоретичних пошуках і практиці педагогічної діяльності порівнюють із Василем Сухомлинським, Антоном Макаренком, Селестеном Френе, іноді – з Джоном Локком, Тимофієм Лубенцем. До цієї групи джерел можемо віднести цикл публікацій

С. Денисюк (1998–2001) [54–56], С. Іщук (2002) [57], низки публікацій В. Кушнір (2000–2002) [58–60], В. Плузник (1999) [61], Й. Бердінга (1997) [62], А. Гаратик (2009) [63], С. Попиченко (2013) [64] та ін. Дослідники-компаративісти доходять висновку про суміжність значної частини поглядів Я. Корчака з поглядами інших педагогів-гуманістів ХХ століття; парадоксальним є факт розвитку гуманістичної педагогіки як в межах традиційно демократичних суспільств Європи, так і тоталітарних соціумів, передовсім радянського.

Нарешті, останню групу джерел можна було б окреслити як **філософсько-педагогічну**, оскільки це праці українських та польських науковців, присвячені філософії дитинства в творчості видатного педагога. До цієї групи відносимо дослідження діяльності Я. Корчака останнього десятиліття; сам факт виокремлення такої групи досліджень свідчить, на нашу думку, про те, що аналітика його педагогічної творчості вийшла останнім часом на рівень методологічного узагальнення. До цієї групи джерел ми зараховуємо передовсім дослідження О. Сухомлинської (2017) "Філософія дитинства Януша Корчака. Як ми розуміємо її сьогодні" [65], Б. Войновської (2017) "Януш Корчак: як "давати собі раду" з конфліктами і жити в мирі" [66], Я. Біньчицької (2017) "Ким для Корчака була дитина і чим було дитинство" [67], Б. Сохаль (2017) "Права дитини – корчаківські інспірації" [68], М. Бродніцкого (2013) "Ідеї Януша Корчака: на шляху до практичного гуманізму" [69], В. Волошиної (2003) "Гуманістична сутність педагогіки Януша Корчака" [70], В. Ворожбіт (2005) "Дитиноцентризм у творчо-педагогічній спадщині Януша Корчака і реалії сучасної української школи" [71], Л. Мотрич та В. Грицак (2003) "Януш Корчак: проблема щасливої дитини" [72], Ц. Вішневського (2003) "Філософія виховання Януша Корчака" [73] та ін.

Отож навіть побіжний узагальнений аналіз наукових праць у галузі теорії і практики педагогічної діяльності Януша Корчака дає можливість дійти висновку про різноплановість його творчості та необхідність міждисциплінарного, різноаспектного аналізу діяльності видатного педагога. Наукові праці українських і польських дослідників останніх 25 років окреслили коло нових наукових пошуків у корчакіані – у сфері філософії дитинства, недирективної педагогіки, дитиноцентризму.

Висновки. Таким чином, нами зроблено спробу подати в узагальненому вигляді характеристику українських та польських досліджень теорії і практики педагогічної діяльності Януша Корчака в останні два з половиною десятиліття. На підставі аналізу наукових досліджень педагогічної творчості видатного педагога обґрунтовано специфіку джерельної бази корчакознавства в Україні та Польщі; виокремлено кілька груп наукових праць, які комплексно висвітлюють особливості педагогічної творчості видатного педагога: дослідження

фактів його життя і діяльності; вивчення літературної творчості Я. Корчака; праці, присвячені його педагогічним методам і методикам, соціально-педагогічній діяльності; дослідження науково-методичного та практично-рекомендаційного характеру; наукові публікації, у яких аналізуються погляди Януша Корчака на діяльність школи та інших соціальних інституцій, покликаних забезпечити виховання і навчання дітей, а також підготовку фахівців освітньої сфери; наукові праці в галузі філософії дитинства Януша Корчака, та компаративістичні дослідження його діяльності. Сформульовано висновок про невичерпність теми педагогічної творчості Януша Корчака та її співвимірність ризикам і викликам сучасного освітньо-виховного процесу в українських та польських реаліях.

Список використаних джерел та літератури

1. Сухомлинська О. В. Януш Корчак // Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878–1942) : До 125-річчя з дня народж. : Біобібліогр. покажч. / АПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; Уклад. : В. В. Вербова, Н. А. Горбенко, С. В. Ішук, С. В. Петровська ; Наук. ред. : П. І. Рогова, Т. Ф. Букшина ; Наук. консультант О. В. Сухомлинська ; Відп. за вип. Н. А. Палащина ; Ред. : Р. С. Жданова, Н. Г. Богун ; Рецензент М. Б. Євтух.— К., 2003.— 124 с.
2. Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології.— К. : Дух і Літера, 2017.— 416 с.
3. До 125-річчя з дня народж. : Біобібліогр. покажч. / АПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; Уклад. : В. В. Вербова, Н. А. Горбенко, С. В. Ішук, С. В. Петровська ; Наук. ред. : П. І. Рогова, Т. Ф. Букшина ; Наук. консультант О. В. Сухомлинська ; Відп. за вип. Н. А. Палащина ; Ред. : Р. С. Жданова, Н. Г. Богун ; Рецензент М. Б. Євтух.— К., 2003.— 124 с.
4. Давидюк Л. В. Януш Корчак: (1878–1942) : [Коротка біогр. довідка] / Л. В. Давидюк, О. Ф. Задорожня // Давидюк Л. В. Зарубіжна літературна казка / Л. В. Давидюк, О. Ф. Задорожня.— К., 2003.— С. 319–320.
5. Костецький А. "Діти – перш за все і над усе!" / А. Костецький // Почат. шк.— 2001. — № 4.— С. 62–63.
6. Сисоева С. Януш Корчак (1878–1942) / С. Сисоева, І. Соколова // Сисоева С. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. / С. Сисоева, І. Соколова.— К. : ЦУЛ, 2003.— С. 183–190.
7. Петровська С. Київські контексти Януша Корчака [Текст] / С. Петровська // Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22–23 жовтня 2003 року.— Умань : Науковий світ, 2003.— С. 117–123.
8. Левовицкий Т. Януш Корчак / Т. Левовицкий // Перспективы: вопросы образования.— 1995.— № 1/2.— С. 39–46.
9. Неверлі І. Сонце зупинити не можна / І. Неверлі // Зарубіж. л-ра.— 1998.— Верес.(№ 36).— С. 2. ; Newerly I. Man you can trust / I. Newerly // Dialogue and universalism.— 2001.— Vol. 11, No. 9/10.— P.21–27.

10. Jakubowski M. Janusz Korczak i jego dokonania / M. Jakubowski ; Wstęp : J.Bińczycka ; Pośl.: S. Podobniński ; Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie.— Częstochowa : Wydaw. Częstochowa, 1996.— 264 s.
11. Lewin A. Takim go zapamiętałem: Wspomnienia i refleksje o Januszu Korczaku / A.Lewin.— 2-e wyd.— Warszawa : Latona, 1997.— 78 s.
12. Matyjas B. Aktywność kulturalna dzieci i młodzieży w teorii i praktyce pedagogicznej Janusza Korczaka / B. Matyjas.— Kielce : Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. J. Kochanowskiego, 1996.— 232 s.
13. Lewińska M. And others / M. Lewińska // Dialogue and universalism.— 2001.— Vol. 11, No. 9/10.— P.43–45.
14. Ольчак-Ронікер Й. Януш Корчак. Сторінками біографії. [Текст] / Й. Ольчак-Ронікер; пер. з пол. / А. Павлишин.— Київ : Дух і літера, 2012.— 504 с.
15. Ciesielska M. Dokumenty życia Janusza Korczaka (Ośrodek Dokumentacji i Badań Korczakianum) [Текст] / M. Ciesielska // Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22–23 жовтня 2003 року.—Умань : Науковий світ, 2003.— С. 146–148.
16. Ciesielska M. Janusz Korczak w środowisku uczelni wyższych // W Korczakowskim kręgu : Biuletyn Polskiego Stowarzyszenia im. Janusza Korczaka.— 1999.— N 2 (40), wrzesień.— S. 94–98.
17. Dąbrowska I. Dziedzictwo pedagogiczne Janusza Korczaka / Izabela Edyta Dąbrowska // Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego.— 2012.— n 26.— S. 187–194.
18. Булаховська Ю. Вернісаж: "Польша – ХХ ст." / Ю. Булаховська // Зарубіж. л-ра.— 1998.— Берез. (Чис.10).— [Гл.] : Ян Корчак.— С. 6.
19. Іроденко Л. М. Роль літературної спадщини Януша Корчака в розумінні сучасного школяра : [Про творчість Я. Корчака] / Л. М. Іроденко // Всесвіт. л-ра та культура.— 2003.— №6.— С.21–22.
20. Ступак В. Гуманізм педагогіки Януша Корчака / В. Ступак // Славістичні записки.— 1998.— № 3/4.— С.75–78.
21. Денисюк С. В. Літературно-педагогічна творчість Януша Корчака / С. В. Денисюк // Творчість: ідеал і принцип педагогічної діяльності: зб. наук. пр. / АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти, Запоріж. ін-т удоскон. вчителів.— К. ; Запоріжжя, 1998.— Вип. 8.— С. 31–35.
22. Głowiński M. Janusz Korczak – man of letter / M. Głowiński // Dialogue and universalism.— 1997.— Vol. 7, No. 9/10.— P. 75–77.
23. Wojnowska B. Janusz Korczak: a dialogic personality / B. Wojnowska // Dialogue and universalism.— 2001.— Vol. 11, No. 9/10.— P. 129–153.
24. Мостова Т. Януш Корчак: "Кажуть, що діти погані. А я знаю, що це не так" / Т. Мостова // Освіта України.— 1997.— 12 верес.(№ 37).— С. 8.
25. Петриченко О. "День мій – вічність": Щоб виховувати й учити дітей, Януш Корчак сам перевтілювався у дитину / О. Петриченко // Книжк. клуб плюс.— 2002.— № 7/8.— С. 44–46.
26. Денисюк С. Особливості соціалізації особистості у педагогічній спадщині Януша Корчака / С. Денисюк // зб. наук. пр. / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини.— К., 2002.— Спец. вип.— С.17–24.
27. Іщук С. В. Підходи Януша Корчака до вирішення проблеми девіантної поведінки / С. В. Іщук // Проблеми девіантної поведінки: історія, теорія, практика : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 25–27 листоп. 2002 р. / АПН України. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка, Інформ.-метод. центр "Дебати", Укр. секція Міжнар. Т-ва прав людини.— К., 2002.— С. 98–102.

28. Кловак Г. Януш Корчак як дослідник розвитку дитини [Текст] / Г. Кловак // Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22–23 жовтня 2003 року.— Умань, Науковий світ, 2003.— С. 66–73.
29. Bieńkowska D. Close encounters / D. Bieńkowska // Dialogue and universalism.— 2001.— Vol. 11, No. 9/10.— P. 229–232.
30. Bińczycza J. Janusz Korczak and children's rights / J. Bińczycza // Dialogue and universalism.— 1997.— Vol. 7, No. 9/10.— P. 127–134.
31. Grześczak M. The paradox of imagination / M. Grześczak // Dialogue and universalism.— 2001.— Vol. 11, No. 9/10.— P. 215–217.
32. Гайда І. Педагогіка любові до дитини Януша Корчака : [Аналіз форм і методів виховання] / І. Гайда // Неперерв. проф. освіта: теорія і практика.— 2002.— № 1.— С. 201–213.
33. Вільчковська А. Е. Музика видатного польського педагога Януша Корчака в системі виховання дітей [Текст] / А. Е. Вільчковська // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. : Педагогічні науки, 2013.— Вип. 23.— С. 28–35.
34. Головка М. Проблема педагогічного супроводу дитинства в педагогіці Я. Корчака [Текст] / М. Головка, О. Міхеєва // Історико-педагогічний альманах : Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини.— 2012.— Вип. № 1.— С. 41–44.
35. Чепіль М. Лікувальна педагогіка Януша Корчака / Марія Чепіль // Людинознавчі студії : зб. наук. пр.— ДДПУ.— Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2009.— Вип. 19.— С. 81–91.
36. Bartkowiak E. Wychowanie w rodzinie według Janusza Korczaka / Edyta Bartkowiak // Naczelne czasopismo "Wychowanie w Rodzinie".— Wrocław.— Т. VII (1/2013).— S. 83–105.
37. Janowski A. Przeżycia dzieci obserwowane i dokumentowane przez Janusza Korczaka / A. Janowski // Zęszyty naukowe Uczelni Warszawskiej im. Marii Skłodowskiej-curie, 2013.— Nr 3 (41).— S. 155–170.
38. Чернявська О. В. Погляди на школу з позиції Януша Корчака / О. В. Чернявська // Директор шк.— 2000.— Верес. (№ 33).— С. 4–5.
39. Євтух М. Б. Проблеми виховання в педагогічній системі Януша Корчака / М. Б. Євтух // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. / Київ. нац. лігвіст. ун-т, Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського.— К., 2002.— Вип. 23.— С. 3–11.
40. Іщук С. Можливості використання педагогічної спадщини Януша Корчака у процесі підготовки соціального педагога / С. В. Іщук // Наук. зап. / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка.— Т., 2002.— № 10.— С. 29–32.
41. Некраш Т., Глобець О. Життєві смисли змісту освіти в сучасній школі // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології.— К. : Дух і Літера, 2017.— С. 211–217.
42. Савченко М. Актуалізація педагогічних ідей Януша Корчака у навчальному курсі "Людина і світ" у гімназії // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології.— К. : Дух і Літера, 2017.— С. 259–266.
43. Дорощенко А. Роздуми про філософію Корчака та роль вчителя в житті учня // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в

- сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології.— К. : Дух і Літера, 2017.— С.311–313.
44. Мисько В. Використання педагогічної спадщини Януша Корчака у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів / В. Мисько // Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи та корекційної освіти : матеріали регіональної наук.-практ. конф. з нагоди 15-річчя кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти – 2015.— Жовтень.— С. 112–116.
45. Balcerak J. Janusz Korczak, editor / J.Balcerak // Dialogue and universalism.— 2001.— Vol. 11, No. 9/10.— P. 29–41.
46. Reminiscencje myśli Janusza Korczaka wykorzystane w nowoczesnych modelach kształcenia / Pod red. : M.Juszczak.— Częstochowa : Wydaw. WSZ Częstochowa, 1996.— 496 s.
47. Styńska W. Społeczno-pedagogiczne wspieranie dzieciństwa i macierzyństwa w twórczości Janusza Korczaka / Styńska W. // "Janusz Korczak przyjaciel dzieci w nurcie rozważań pedagogicznych" : monografia / Pod red. M. Czepil, R. Bednarz-Grzybek, M. Najkowskiej.— Lublin, 2015.— S. 139–153.
48. Денисюк С. В. Проблема формування особистості у педагогічній спадщині педагога-гуманіста Януша Корчака (1878–1942 рр.) : дис. ... канд. пед. наук / С. В. Денисюк; АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти.— К., 2000.— 256 с.
49. Забута Т. В. Дитяче самоврядування в педагогічній спадщині Януша Корчака : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Т. В. Забута ; Півд.-укр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського.— Одеса, 1997.— 18 с.
50. Ханенко В. С. Проблеми гуманізації виховання в контексті розвитку польської педагогіки міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук / В. С. Ханенко ; Луган. держ. пед. ін-т ім. Т. Г. Шевченка.— Луганськ, 2000.— 18 с.
51. Мисько В. І. Дитиноцентризм у педагогічній спадщині Януша Корчака : дис. ... канд. пед. н. : 13.00.10 – загальна педагогіка та історія педагогіки.— Дрогобич, 2017.— 236 с.
52. Кушнір В. М. Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Валентина Миколаївна Кушнір.— К., 2004.— 22 с.
53. Яким Ю. В. Виховання дітей-сиріт у польській педагогіці міжвоєнного періоду : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ю. В. Яким; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка.— Дрогобич, 2012.— 20 с.
54. Денисюк С. В. А. Макаренко і Я. Корчак: Різні системи, спільні ідеї : [Порівнял. аналіз] / С. В. Денисюк // Педагогіка і психологія.— 1998.— № 1.— С. 198–204.
55. Денисюк С.[В.] Велетні педагогіки гуманізму : Порівняльний аналіз педагогічних концепцій А. Макаренка, В. Сухомлинського і Я. Корчака / С.[В.] Денисюк // Przyzywanie głębi do kręgu słów, myśli, idei i działań.— Częstochowa : Wydaw. WSP Częstochowa, 1999–2000–2001.— С. 483–491.
56. Денисюк С.[В.] Два джерела однієї теорії : Пед. спадщина Я. Корчака та В. Сухомлинського / С.[В.] Денисюк // Почат. шк.— 1999.— № 5.— С. 46–48.
57. Іщук С.[В.] Батьківське виховання у контексті педагогічної думки В.Сухомлинського і Я. Корчака / С.[В.] Іщук // Наук. зап. / Терноп. держ. пед. ун-т.— 2002.— № 5.— С. 276–281.

58. Кушнір В. М. Досвід роботи з важкими дітьми в педагогічній спадщині Я. Корчака та В. Сухомлинського / В. М. Кушнір // Наук. вісн. Чернів. ун-ту : зб. наук. пр.— Чернівці, 2002.— Вип. 153.— С. 72–77.
59. Кушнір В. М. Особистісно зорієнтована освіта в контексті аналізу педагогічної спадщини Я. Корчака та В. О. Сухомлинського / В. М. Кушнір // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах : (Теорет.-метод. пробл. виховання дітей та учнів. молоді) : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, АПН України. Ін-т пробл. виховання.— К., 2000.— Кн. 2.— С. 18–24.
60. Кушнір В. М. Права дітей у педагогічній спадщині Януша Корчака та Василя Сухомлинського / В. М. Кушнір // зб. наук. пр. / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини.— К., 2000.— С. 156–161.
61. Плужник В. П. В. О. Сухомлинський і Я. Корчак: Різні системи, спільні ідеї / В. П. Плужник // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. / Харк. держ. пед. ун-т.— Х., 1999.— Вип. 10, ч. 2.— С. 115–118.
62. Бердинг Й. Педагогическая антропология как взаимодействие практики и теории: значение Джона Локка и Януша Корчака // Педагогічна практика та філософія освіти : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 25–26 листопада 1997 р. Полтава, 1997.— С. 141–143.
63. Гаратик А. Ідеї педоцентризму в педагогічній спадщині Януша Корчака і Василя Сухомлинського [Текст] / А. Гаратик // Рідна школа.— 2009.— № 8–9.— С. 22–24.
64. Попиченко С. Сутність гуманістичних концепцій Я. Корчака та українського педагога і діяча освіти кінця ХІХ – початку ХХ століття Т. Лубенця / С. Попиченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Випуск 44, 2013.— С. 287–295.
65. Сухомлинська О. Філософія дитинства Януша Корчака. Як ми розуміємо її сьогодні // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології.— К. : Дух і Літера, 2017.— С. 22–29.
66. Войновська Б. Януш Корчак: як "давати собі раду" з конфліктами і жити в мирі // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології.— К. : Дух і Літера, 2017.— С. 114–124.
67. Біньчицька Я. Ким для Корчака була дитина і чим було дитинство // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології.— К. : Дух і Літера, 2017.— С. 136–144.
68. Сохаль Б. Я. Права дитини – корчаківські інспірації // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології.— К. : Дух і Літера, 2017.— С. 162–176.
69. Бродніцкі М. Ідеї Януша Корчака: на шляху до практичного гуманізму / Маріуш Бродніцкі // "Київські полоністичні студії".— Т. ХХІІ.— К. : Кафедра 2013, 496 с.
70. Волошина В. Гуманістична сутність педагогіки Януша Корчака [Текст] / В. Волошина // Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в

- XXI столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22–23 жовтня 2003 року.— Умань, Науковий світ, 2003.— С. 35–39.
71. Ворожбіт В. В. Дитиноцентризм у творчо-педагогічній спадщині Януша Корчака і реалії сучасної української школи / В. В. Ворожбіт // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. / за ред. член.-кор. АПНУ Г. В. Троцько.— Харків : ХНПУ, 2005.— Вип. 15.— С. 71–76.
72. Мотрич Л. Януш Корчак : проблема щасливої дитини [Текст] / Людмила Мотрич, Вікторія Грицак // Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в XXI столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22–23 жовтня 2003 року.— Умань : Науковий світ, 2003.— С. 107–110.
73. Wiśniewski C. Filozofia wychowania Janusza Korczaka [Текст] / C. Wiśniewski // Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в XXI столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22–23 жовтня 2003 року.— Умань : Науковий світ, 2003.— С. 29–34.

Natalija Sejko, Bożena Sieradzka-Baziur. Janusz Korczak w ukraińskich i polskich badaniach końca XX – początku XXI wieku.

W artykule scharakteryzowano ukraińskie i polskie badania teorii i praktyki działalności pedagogicznej Janusza Korczaka. Uzasadniono specyfikę naukowych źródeł korczakoznawstwa na Ukrainie i w Polsce; wyodrębniono niektóre grupy prac naukowych, które w całości analizują właściwości twórczości pedagogicznej wybitnego pedagoga: badanie faktów jego życia i działalności; rozpatrywanie twórczości literackiej Janusza Korczaka; prace, poświęcone jego metodom i metodykom pedagogicznym, działalności społeczno-pedagogicznej; badania o charakterze naukowo-metodycznym oraz praktyczno-rekomendacyjnym.

Słowa kluczowe: Janusz Korczak, źródła naukowe, dzieciocentryzm, filozofia dzieciństwa.

Nataliia Seiko, Bozhena Sieradzka-Baziur. Janusz Korczak in Ukrainian and Polish researches of the end of 20th – 10th years of 21st century.

The characteristic of Ukrainian and Polish researches of the theory and practice of Janusz Korczak's pedagogical activity is presented in the article. The specific character of the source base of Korczak's Study in Ukraine and Poland is justified. The article singles out several groups of scientific works that comprehensively cover the peculiarities of the pedagogical work of an outstanding teacher: the study of the facts of his life and activities; the study of J. Korczak's literary activity; works devoted to his pedagogical methods, social and pedagogical activity; the research of scientific-methodological and practical-recommendative character etc.

Keywords: Janusz Korczak, source base, child centrism, childhood philosophy.